

Euroopan ja Intian lennätinyhteyksien vaiheikas historia

Jorma Ahvenainen: *The History of the Near Eastern Telegraphs before the First World War*. Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia, Humaniora 361, 2011. 352 s.

Meillä Suomessa Jorma Ahvenainen mielletään ennen muuta paperi- ja sahteollisuuden tutkijaksi, mutta niin sanotussa suuressa maailmassa hänet tunnetaan paremmin tutkimuksista, joissa hän on kartoittanut mannertenvälisten lennätinyhteyksien syntyä ja kehitystä. Jo 1981 ilmestyi näistä ensimmäinen, *The Far Eastern Telegraphs*, ja sen jälkeen sarjaa ovat jatkaneet Karibian alueen (1996) ja Etelä-Amerikan (2004) lennätimiä käsitelleet monografiat. Sarjan

uusimpana on nyt ilmestynyt 350-sivuinen tutkimus *The History of the Near Eastern Telegraphs before the First World War*. Kronologisessa mielessä se on oikeastaan tämän kvadrilogian ensimmäinen osa, sillä lennätinyhteyksiä Lähi-itään ja Intiaan alettiin suunnitella ja rakentaa jo 1860-luvulla, kohtaan jälkeen kun Atlantin yli oli laskettu ensimmäinen (tosin vain vähän aikaa toiminut) lennätinkaa-peli 1861.

Ahvenainen on kertonut, että hän aloitti lennätinyhteyksien tutkimisen Kaukoidän (Kiinan ja Japanin) suunnalta ennen muuta siksi, että Jyväskylän yliopistossa oli sitä koskevaa mikrofilmattua aineistoa, mikä nopeutti tutkimusprosessia. Se, että hänellä oli alusta alkaen tähtäimessään globaalimpi mittakaava, näkyy siitä, että ensimmäinen tutkimus on saanut kolme ”jatko-osaa”. Samaa todistavat ne kansainvälisillä foorumeilla julkaistut artikkelit, joissa hän on käsitellyt muun muassa lennätin osuutta tiedonkulun nopeatumisessa. *The Far Eastern Telegraphs* on sikäli avainteos, että siinä mannertenväliset lennätinyhteydet on asetettu yleisempiin yhteyksiinsä, niin teknologiseen kehitykseen ja kuin 1800-luvun imperialistiseen globalismiin (*Weltpolitik*). Samat perustekijät ovat keskeisiä selittäjiä myöhemmissäkin tutkimuksissa, mutta niitä ei tarkastella enää yhtä kootusti ja systemaattisesti kuin sarjan ensimmäisessä monografiassa. Tämän takia niiden, jotka eivät teosta tunne, olisi syytä lukea ainakin sen johdanto- ja yhteenvetoluvut.

Mannertenvälisten lennätinyhteyksien rakentaminen esitetään populaarissa tietokirjallisuudessa usein teknologisenä sanakaritarinana, jossa avainasemassa ovat suuret keksinnöt ja keksijät. Ahvenaisen uusin kirja on erinomainen muistutus tällaisen näkökulman yksipuolisuudesta. Lähi-idän lennätinyhteyksien historia osoittaa

selvästi, että niiden rakentaminen oli ennen muuta poliittinen ongelma: toimilupien saaminen vieraiden valtioiden alueella oli monesti vaikea ja hidas prosessi. Niinpä merialueet olivat myös Intiaan suuntautuneiden yhteyksien rakentajille houkuttelevia vaihtoehtoja siitäkkin huolimatta, että merikaapeleiden tekniikassa oli vielä huomattavia puutteita.

Ahvenaisen tutkimus on luonteeltaan empiirinen, ja teoksen rakenne on pääpiirtein kronologinen. Sitä varten on käyty läpi kunnioitettava määrä alkuperäistä arkistoaineistoa brittiläisissä ja saksalaisissa julkisissa sekä yksityisissä arkistoissa; myös painettujen lähteiden luettelo on vaikuttavan pitkä. Niiden turvin tutkija on voinut piirtää tarkan ja luotettavan kuvan kohteestaan. Tuloksena on hyödyllinen käsikirja tai perustutkimus, jossa todella mennään pintaa syvemmälle – toisin kuin niissä artikkeleissa, joita internet nykyään tarjoaa. Tutkimuksen suuri ansio on myös siinä, että se ei tydy kertomaan ensimmäisten yhteyksien rakentamisesta, vaan seuraa lennätinliikenteen kehitystä, uusien linjojen rakentamista ja kaapeleiden laskemista sekä viestien välitstekniikan parantumista aina ensimmäiseen maailmansotaan asti. Myös sähkösanomataksojen kehitystä seurataan ainakin pääpiirtein, joskin teoksen kronologinen rakenne hajottaa tarkastelun – ehkä tästä olisi voinut kirjoittaa jonkin kokoavan lauseen yhteenvetolukuun.

Vähemmän kokeneiden asianharrastajien kannalta on vahinko, että teoksen kirjallisuusluettelo on melko niukka. Kokeneen tutkijan tärkeäksi katsoman kirjallisuuden valikoima olisi hyödyllinen lähtökohta niille, jotka eivät vielä tunne kovin hyvin lennätinyhteyksien historiaan liittyvää tukimusta. Samasta syystä lyhyt katsaus tutkimustilanteeseen olisi ollut arvokas; vuoden 1981 jälkeen tietoliikenteen ”val-

lankumouksesta” on sentään ilmestynyt melko paljon uutta tutkimusta, kuten Peter J. Hugillin *Global Communications since 1844: Geopolitics and Technology* (1999), joka jostain syystä puuttui kirjallisuusluettelosta. Aivan viime aikoina tietoliikennettä ja sen taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia on tutkittu muun muassa Heidelbergin yliopistossa toimivassa melko laajassa projektissa. Sen tuloksista kannattaa erityisesti mainostaa Roland Wenzlhuemerin viime vuonna ilmestynyttä kirjaa *Connecting the Nineteenth-Century World* (Cambridge University Press) – joka ei tietenkään voinut ehtiä Ahvenaisen kirjallisuusluetteloon.

Kirjan kieliasu vaikuttaa moitteettomalta. Ainoa pieni lapsus, jonka huomasi, oli se, että tunnustusta laivanvarustajasta (*shipowner* tai *”shipping magnate”*) Samuel Cunardista oli tehty laivatarvikekauppia (*ship-chandler*).

– YRJÖ KAUKIAINEN